

نه برم من بر استاد کن آفرین
درین مهفل بی خودی هر که هست
نمیداند انجام احوال خویش
کزو نقش پیدا است در هر عمل
نه صنعتگری آلت خلق نیم
که ظاهر کند بر تو تحقیق حال
که دات است چون و صفات است چند
مکو کز فضولی است افشاری راز
ارادت بپیر معان داده است

مدان از من این نعمه های حزین
نه تنها مرا داده این حال دست
چو من غفلتی دارد از حال خویش
وای هست سازنده ای در ازل
من و تو درین کار گه آلتیم
مغنى بده عود را گوشمال
بزن تابگوید بسانک بلند
ظهور حقیقت نما از مجاز
خواش آنکه سرم است افتاده است

نمیداند از مستی می مدام
که ساقی کدام است ساغر کدام.

باقم عطارد

مطالعات تاریخی

فرمانروائی پر نغال در هندوستان

در جنوب شبه جزیره هندوستان قسمت های موجود است که از حیث اداره و تشکیلات سیاسی با سایر قسمتهای هند جدا است و با وجود اینکه ملت هند استقلال خود را بدست آورده و دو دولت مستقل و نیرومند تشکیل داده اند هنوز آن قسمت ها بتحقیق آزادی موفق نشده و در تبحیث اداره استعمالی بیکانگان بسر میبرند و دو تا از دول اروپا هر یک قطعه ای از خاک هند را درید استیلای خود گرفته و بعد از عقب نشینی و جاخالی کردن مستولی و مستعمل

بزرگ و مهم هنوز هم با استعمار و استیلای خود ادامه میدهند، این دو دولت پرتغال و فرانسه میباشند که هر کدام در مجموعه و کاتولیک مستعمرات خود یک مستملکه هند هم دارند از دو قسمت از هندوستان که آزاد نشده‌اند اگر چه از حیث وسعت و عده نقوص و مقدار ثروت چندان مهم نیستند و بهمیچ وجه با قسمت‌های آزاد هندوستان قابل مقایسه نمیباشند اما از این حیث که ادامه وضیع فعلی و تصرف سکانگان تعجب اصل تمامیت اراضی است حکومت هندوستان گاه گاهی مسئله را عنوان نموده و الحاق آنرا بوطن بزرگ هندی خواستار میشود و شاید در آینده که چندان دور نباشد باین مقصود خود نایل گردد مستملکات پرتغال و فرانسه تاریخ ممتد و پر حادثه دارد و هر دو سابقاً مهمتر و وسیع‌تر از حالا بودند اما قسمت پرتغالی از لحاظ دیگر هم اهمیت دارد زیرا که استعمار پرتغالی‌ها در هندوستان اولین تجربه ایست از نوع خود که در هندوستان بعمل آمده است و پرتغالی‌ها در کار استعمار هندوستان پیش‌قدم ملی اروپائی بوده و استعمار بمعنای جدید را اول آنها در هندوستان و آسیای جنوب شرقی بورد عمل گذاشتند و در حقیقت در کار استعمار معلم و راهنمای هلاندیها و فرانسوی‌ها و انگلیسی‌ها بوده‌اند و در اقدامات خود تا اندازه موفق شده بودند و قسمتهای مهمی را در آسیا تصرف نموده و تا مدتی سیاست بحری دریاهای آسیا از سواحل ژاپون گرفته تا خلیج فارس در دست پرتغالی‌ها بوده دست اندازی آنها بجزیره هرمز و رانده شدن آنها بتوسط پادشاه بزرگ ایران شاه عباس کبیر مربوط با آن رشته از حرکات پرتغالی‌ها است که یک صفحه قابل ملاحظه‌ای از تاریخ خودمان است که در محل خود (۱) شرح داده شده و همه از آن اطلاع داریم و هنوز هم پارچه‌های سوچکی از امپراطوری

۱- برای اطلاعات بیشتر راجع باین قسمت بکتاب دوابط ایران بامالک اروپا غربی در زمان صفویه تألیف دکتر خانبابا بیانی (فرانسه) مراجعت شود.

و سیع پرتفالیها در آسیای جنوب شرقی بجا مانده است که هندوستان پرتفال از آن جمله است و این مستملکه چنانکه گذشت قدیمترین مستملکه‌های اروپائی در هندوستان است که مدتی راه ترقی را پسورد و یک مرکز سیاسی و اشگری و تجارتی و حتی تبلیغاتی مهمی بود و بعدها علمی رو به تنزل نهاد، و این تنزل مدت‌ها ادامه داشته تا اینکه دوباره یعنی تقریباً از صد سال باین‌طرف رو بترقی نهاده و اصلاحات و پیشرفت‌هایی در آن حاصل شده است، یکی از تویسندگان انگلیسی موسوم به ادوارد (۱) روزنفال در مجله آسیائی مقاله‌ای متضمن تاریخچه استیلای پرتفالها به هندوستان نگاشته که در آن صفحات مختلف ترقی و تنزل مستملکه پرتفال را بطور اختصار از نظر گذرانده است و علمی را که موجب تحولات در وضع آن ناسیه بوده تجزیه و شرح کرده است.

نظر بر اینکه موضوع اساسیک موضوع بسیار مهم است و ارتباط خاصی هم با تاریخ ایران دارد نقل و ترجمه آن مقاله را در (نشریه دانشکده) مناسب دانسته و اینک تقدیم خوانندگان گرامی مینمایم.

اگر تاریخ فرمانروائی پرتفالیها را در گوا (۲) مطالعه کنیم منظره‌های جالب توجهی نمایان خواهد شد که در حقیقت عبارت است از شرح یک سلسله پیروزیها و شکستهای پشت سر هم و متناوب که مانند فصول سال یکدیگر را تعاقب مینمایند.

در بهار سال ۱۵۱۰ که آلبوکرک (۳) بخاک گوا قدم کذاشت اراده‌اش بر آن بود آنجا را که پر قیمت‌ترین جواهر در مجموعه مستملکات ما وراء بخار

(۱) E. Rosenthal

(۲) - Goa بندر است در ساحل جنوب هندوستان و دارای ۱۸۰۰۰ جمیعت است

(۳) Albuquerques سردار و امیر البحار پرتفالی موسس حکومت پرتفالی هادر

هند (۱۵۱۵-۱۴۳)

پرتفال تشخیص داده بود تصرف کرده و تحت اختیار پادشاه خود بگذارد از از آنجاییکه وی یک مرد تیز هوشی بود فوراً ملتفت شد که این فکر قابل اجرا، و عمل است و همچنین متوجه شد که سر زمین گواچه اسلحه مهمی میتواند در دست پرتفالی‌ها باشد که میتوانند آنجا را هم مرکز توسعه و بسط مستعمرات خود قرار دهند و هم بندرگاه و محل تجارت و کشتی رانی

تشبیث پرتفالیها در مراحل اولیه خود بمقیت های عظیمی منتهی گردید و علمتش هم آن بود که بخت با آلبوکرک یاری نمود و مناسبترین وقت را برای هجوم خود گواخته نموده بود و از این راولین بار و ردیق مانند و رو دیک فاتح محبوب باستقبال و خوش آمد عومنی مواجه گردید، اهالی هندو مذهب گواکه از سلطه مسلمانان بیجاپور که از سال ۱۴۶۹ ادامه داشت بجان آمده بودند مقدم آلبوکرک را باشادی تلقی نمودند و در نظر آنها سردار پرتفالی همان منجی موعودی بود که ظهر او را یک نفر جو کی (۱) هندی قبل از خبر داده بود که ظاهر شده و هندی هارا از اسارت مسلمانان رهائی خواهد بخشید.

آلبوکرک بعداز ورود خود چندین اعلامیه منتشر نمود که ظاهراً مقصود از آنها جلب اطمینان و محبت هندوها بود که از قدرت نفوذ موپلاها سخت در اندیشه بودند، این موپلاها که جماعتی از عرب بودند تجارت خارجی را در سواحل هندوستان تحت انحصار خود در آورده بودند، آلبوکرک این سیاست را پیش گرفت که خود رانجات دهنده هندوها و دشمن بی امان مسلمانان نشان بدهد و برای پیشرفت دادن این سیاست در مقابل هندوها وی بظاهر رفتار پدرانه با ایشان پیش گرفت.

علی رغم این موقیت‌های اولیه مقدر چنان بود له دوران مشکلات پرتفالیها سلط آلبوکرک مقرن بحوادث و اضطرابات گوناگون

(۲) - تقریباً درویش هندو

بوده و باسانی انجام نگیرد، در اول کار اقدامات آلبوکرک برای محکم کردن ریشه خود و بسط دادن شاخه‌های نفوذ با طراف سرزمین تازه فتح شده ناکهان با هجوم یوسف عادلشاه (۱) پادشاه مسلمان ییجاپور که با ۶۰ هزار نفر برای استرداد گواهی کت آمده منقطع گردید.

سردار پرتفال مایل بود که در مقابل قوای مهاجم استادگی نماید اما سر کردگان وی طرفدار جنک نبودند و عقیده داشتند که تجارت بهتر از جنک است که هم نفعش فراوان تراست و هم لذتش بیشتر است، آلبوکرک با بیمهی تمام و کرها گوارارها نمود و قبل از بیرون آمدن چبه خانه را آتش زدو یکصد و پنجاه نفر اسرا مسلمان را سر برید ولی این عقب نشینی در واقع بکمورد انتباخ برای مثل معروف فرانسوی بود که گویند «عقب رفتن برای بهتر جستن» (۲) چنان‌که بعد از گذشتین موسیم بارندگی با قوه واستعداد بیشتری مراجعت و گوارادو بار مسخر نمود (۳) ۲۵ نوامبر ۱۵۱۰) و در ضمن این حمله پرتفالها لیاقت ذاتی خود را بروز داده و هنرنماییها و دلاوریهای فراوانی از ایشان مشاهده شد

آلبوکرک همین که بخشکی قدم نهاد مراسم مذهبی بعنوان شکر گزاری بجا آورد و متعهد شد که یک کلیسا بنام و افتخار سن کاترین اسکندریه (۴) که در عيد منسوب بوی مجددأ بیرق پرتفال در گواهی افراشته شده بود بنانماید این عمل

(۱) - یوسف عادل شاه مؤسس سلسله عادلشاهیان است که در ییجاپور سلطنت می‌کردد وی در اوی از امرای محمدشاه ثانی پادشاه مملکت بهمنی بود که در سال ۱۴۸۹ در ولایت ییجاپور مستقل اعلام سلطنت نموده در ۱۵۱۱ در گذشت، عادلشاهیان ییجاپور آن بودند که در ۱۶۸۶ مقرر شدند، رجوع شود به کتاب ضمیمات سلطان اسلام ترجمه آفای اقبال صفحه ۲۹۱

Reculer pour mieut souter - (۲)

دو شیزه از اهل اسکندریه - Catherine d'Alexandrie - (۳)

که در حدود سال ۳۰۷ بعد از میلاد ب مجرم قبول مسیحیت بقتل رسیده است، وی در چهار و شهدا و قدیمی عالم مسیحیت محسوب و بعقیده کاتولیکهای سرپرست و ملمعه دختران جوان است و عید منسوب بوی دوز ۲۵ نوامبر برپا نمی‌شود

بعنوان نمونه حکایت میگردد که سیاست تبلیغات مذهبی آلبو کرک در آینده از چه قرار خواهد بود، اقدام دیگروی یک لکه محونشدنی در تاریخ اعمال آلبو کرک است و آن عبارت از کشتار تمام سکنه مسلمان گوا است که این قساوت حتی در آن زمانهای نیمه وحشی هم کم نظیر است

بخت دوباره با آلبو کرک یاری نمود. یوسف عازل شاه که مانند آلبو کرک مرد با کفایت و استخوان داری بود کمی بعد از تسخیر مجدد گوارد گذشت و اسماعیل^(۱) که یک پسر بچه شاهزاده ساله بیش نبود بجای پدر بر تخت سلطنت جلوس کرد آلبو کرک هر امتیازی را که میخواست از نواب و حکام تابعه اسماعیل بدست آورد و در عوض وعده داد که تاج و تخت اسماعیل را در مقابل پادشاه دکن حمایت نماید و هر دشمنی که برای مملکت پیش آید امر او حکام اسماعیل را در دفع وی یاری کند، در یکی از مراسلات خود که میخواست طرف را فناع کند آلبو کرک چین منو یسد «من متوجه میشوم که اسماعیل را در میان مسلمانان، سرور بیزد گواری بکنم بشرط آنکه پادشاه مسلمان مرا رهنما و فیلسوف و دوست خود بداند و در خاتمه محبت و اخلاص را بجانی میرساند که مینو یسد «من خود را پادشاه بیجاپور میدانم و در تریت وی سعی و کوشش خواهم نمود، مقایسه دوچه انگیر - آلبو کرک را با سکندر کبیر هم تشییه نموده اند اما باید بخاطر داشت که اوضاع و شرایطی که در آن این دو فاتح بزرگ جنگ را راه آنداخته اند و ظرفیافتہ اند باهم فرق بسیاری داشته است: عملیات جنگی عمدۀ اسکندر در روی زمین جریان داشت ولذا مجبور بود که نقاط عقب سرقوای خود را با تاسیس پست های مستحکم در تحت امنیت در آورد در صورتیکه عرصه حرکات جنگی آلبو کرک دریابود و از اینرو از نگرانیهای راجع بامینت مرآکز عقب نشینی فارغ بود با وجود این وی بهیچ وجه موافقت نداشت که در اعتماد به قوای بحریه بیش از حد لزوم مبالغه بشود و برای سفارش نمودن برای بنای قلاع مستحکم هیچ فرصتی را از دست نمیداد، در نامه ایسکه

(۱) از سال ۱۵۳۰ تا ۱۵۴۱ در بیجاپور سلطنت میگردد (طبقات سلاطین اسلام)

به پادشاه پرتفال فرستاده است «چنین مینگار داعلیحضرت نباید اطمینان باین کشته
های سبک پنهان چوبی داشته باشد که برای نکاهداری هر یک از آنها در روی آب
چهار تلمبه لازم است»

انتقاد سیاست فرادی یکی از قسمت های سیاست داخلی آلبور کرک که مورد انتقاد شدید
واقع شده است تشویق وی از ازدواج های مختلف میباشد، با تعقیب این سیاست البوکرک
میخواست بایک تیر دونشان بزند، میخواست که با مسیحی نمودن دسته جمعی زنان
هندو و ازدواج آنها بمردان پرتفال یک جمیعتی تشکیل بدهد که مطبع و وفادار
بدولت پرتفال باشد و غرض دیگرش آن بود که چون میدید که برای عمران
و آبادی مستعمره جدید استادان و صنعت کاران پرتفالی لازم است و چنین استنباط کرده
بود که برای وادار نمودن پرتفالی ها با قامت در این سواحل دور دست هیچ مشوقی
مثل عله خانوادگی پیدا نمیشود و آنگه قضیه ازدواج مختلف در مستعمره های پرتفال
پربی سلقه نبود و اساساً چیزی نبود که در نظر پرتفالی هامنفور و ناشایست باشد
در گوا امتیازات مخصوصی هم برای مردان متاهل قائل شده بودند چنانکه
تمامی اراضی متعلق بدولت (خالصه) مایین آنها تقسیم کردید و بعد از چندی قرار
گذاشته شد که دختر های پیتم متعلق بخانواده های محترم از پادشاه پرتفال در یافت
جهیزیه نموده و به هندوستان ارسال شوند، اما گوا در قضیه اخلاق با بهتر بگوئیم
بداخلقی شهرت بدی به مر سانیده بود، ازدواج دسته جمعی با آن ترتیبی که البو
کرک نقشه آن را کشیده بود باعث انحطاط اخلاقی و تنزل جهات جسمانی گردید
چون با این وضع ازدواج مقام زن متاهل به قام کنیزان زر خرید پائین آمد و بود
تنظیم کننده این نقشه خودش آنقدر باهوش و زیبرک بود که متوجه بشود که چه
نتایج خطرناکی ممکن است از نقشه های وی بیرون بیاید

درست است که مستعمره جدید حاجت شدیدی به کشت نفوس داشت که
بانکنیر توالدو تناسل بایستی یک نسل جدید باعده زیاد در اراضی مفتوحه مستقر

بшود ولی از آنطرف در مورد همین نسل جدید مسئله کیفیت باندازه کمیت اهمیت داشت که آنهم در نقشه آلبوکرک بکلی اهمال شده بود آلبوکرک بخوبی میدانست که در این مستعمره برای ضععا ویسکارها جانیست ولذا مقرر نمود که تمام بچه های ۱۲ ساله الی ۲۵ ساله را در پرتفعال باامر شاه به تعلیم و تربیت وادارند. آب و هوای گرم خانه گوا اثر خود را هم برای مردان و هم برای اطفال ظاهر نمود شوهرهایی که آلبوکرک آنها را برای انجام کارهای سختی و راهسازی مأمور نموده بود کارهای خودشان را به نوکرهای خود واگذار نموده و خودشان تنبلی ویسکاری را بر کار کردن ترجیح دادند از آنطرف هم زنهای خانه دار کسر بودجه خانه داری را با وادار نمودن گنیزان خود با عمال غیر مشروع جبران می کردند آلبوکرک استعداد اهالی بومی را از همان اول ورود خود تشخیص داده بود وی استخدام مأمورین لشکری و کشوری هندی و تربیت آنها را تشویق می کرد، در سال ۱۵۱۲ وی درخواست نمود که یکنفر معلم از پرتفعال ارسال بشود تابتعیلم لسان و عادات اروپائی در میان اهالی بومی گمارده بشود، در باره لزوم نگاهداری گوا هم وی به پادشاه پرتفعال نامه ها نوشت و معلوم می شود که ادله ای که اقامه مینموده قانع گفته بوده است چونکه پادشاه پرتفعال امانوئل (۱) خوشبخت مصمم شد که بنظر مخالفین اعتنا نکرده و به نگاهداری گوا همچنان ادامه بدهد.

در سال ۱۵۱۵ آلبوکرک در گذشت و جانشین بسیار معروف جانشین آلبوکرک وی واسکودو گاما (۲) کاشف راه دریائی بطرف هندوستان بود ولی واسکودو گاما کشتی را آنقدر زمان در دست نداشت تا بتواند آنرا از

(۱) - Emmanuel بادشاه معروف پرتفعال که مشوق صنعت و ابنکلر

بود از ۱۴۹۵ تا ۱۵۲۱ بادشاهی پرتفعال را داشت

(۲) - Vasco de Gama دریانورد معروف پرتفعال که راه دریائی

هندر از دماغه امید کشف کرد مؤسسه موزامبیک وادر آفریکا نامیم نمود (۳۶۹-۳۶۴)

خطرهایی که احاطه کردند نجات داده و به ساحل سلامت بر ساند اگرچه تا سال ۱۵۳۴ حیات داشت ولی فقط سه ماه بحکومت گوا منصوب بود.

کوشش تبلیغاتی یکی از مظاهر بارز سیاست آلبورک حواری آسیا بود و این فکر که لازم است مذهب مسیحی را هر طور باشد ترویج نمود، به تمام نایب‌السلطنه‌های بعد از ازوی منتقل گردید نفوذ مردبزرگ دینی سن فرانسوا اکزاویه (۱) هنوز هم منبع نشرشور و نشاط دینی است چنانکه این او اخربقاپای آن قدیس بزرگ را در کلیساي جم (۲) بعرض نمایش گذاشتند، این شور و نشاط عمومی بصورت ابراز احساسات خاضعانه مذهبی تجلی نمود.

سن فرانسوا اکزاویه در سال ۱۵۴۲ به گواواردشده، قدیس (۳) مذبور که زرنگی و هوش را باقابلیت و کاردانی و حسن رفتار جمع کرده بود ماموریت مذهبی و تبلیغی خود را اینطور شروع کرد که اول مسحیان را تریت و بحال سابق بر گرداند بعد از

Francois Xavier-(۱) مبلغ هند شاگرد رفیق او بلارئیس ژزویت‌ها اصلاح اهل ناآر اسپانیا بود مأموریت‌های تبلیغی ۴۰ می در آسیا شرقی و ۷۰ پون انجام داده است، عیدن در وز سوم دسامبر بر بامیشود

Bom -(۲)

(۳)- بعضی از فرق مسحیان مخصوصاً کاتولیکها اعتقاد بوجود قدسین دارند که بفرانسه می‌گویند که بنا بر عقیده آنها در رتبه بعد از انبیا قرار دارند و کاتولیکها معتقدند که مقام قدیسی را کلیسا بعنوان پاپ باید تصدیق یافته باشند، علاوه بر حوار بون حضرت مسیح و شهدای دوره اول که همه بالطبع جزو قدیسین هستند، کث عدد هم از مردان و زنان ک خدمات مهمی به مذهب کاتولیک نموده اند و بادر راه مذهب کاتولیک دچار صدمه و آسیب گردیده اند با مرتو تصویب پابهای به مقام قدیسی ارتقا یافته اند و برای هر قدیسی هم روزی از روزهای سال را عید تعیین می‌کنند و عملیه تعیین قدیس را کانونیزاسیون می‌گویند Canonisation و ناگفته نهاند که پرونستانها براین عمل سخت معتبرض و آنرا از جمله بدعت‌های منکر در دین می‌شمارند

آن شروع به ارشاد هندوها و مسلمانان نماید چونکه وی بخوبی ملتفت شده بود که اروپائیها در گوا احتیاج کاملی با صلاحات اخلاقی دارند، سن فرانسو اقبل از حرکت ازار و پابار فیق و استاد خود اینیاس دولویلا^(۱) در کار تشکیل جمعیت پدران ژزویت همکاری کرده موعظه ها و تعلیمات وی راه را برای فعالیت آن جمعیت در آسیا باز نموده بود، چند سال بعد هم یعنی در نیمه قرن شانزدهم فرمانی صادر گردید که بموجب آن مقرر شد که تمام وجودی که برای حفظ و نگاهداری معابده هندوها مصروف میشد به ژزویتها منتقل گردد تا آنرا در راه نشر معارف و تعلیم و تربیت صرف نمایند بعد از چند سالی مدرسه آنها بنام کلژ سن بل^(۲) مرکز عمدۀ تعلیم و تربیت در مشرق زمین گردید

یک سلسله از صدمات و بليات در مدت نسبتاً کوتاهی گوارا شروع دوره تنزل بحالات یک زخمی که قوای حیاتی پر تغال را تدریجاً به تحلیل میبرد در آورده تنزل گوا معلوم چندین علت بود از جمله آنها تسلط اسپانیا به مملکت پرتغال (از ۱۵۸۰ الی ۱۶۴۰) و راحت طلبی خود پر تغایرها را باید شمرد مهاجمات و دستبردهای هلندیها غرور و تکبر ذاتی وارنی پر تغایرها را خیلی بی موقع و غیر مناسب جلوه داد تا اورینه^(۳) سیاح با هوش فرانسوی که در قرن هفدهم دوبار گوارا باز دید نموده است از تنزلی که در فاصله بین دو مسافت وی در گوا حاصل شده بود اظهار تعجب میکند، سیاح مزبور اظهار میدارد که در مسافت اول خود

Jgnac de Loyola^(۱)- مؤسس جمعیت پدران ژزویت وی اصلاً اسپانیائی است و با تأسیس جمعیت پدران ژزویت و با مساعی عظیم دیگری که بکار برد مقام پابی بلکه مذهب کاتولیک را که دو اثر ظهور مردان اصلاح طلب از قبیل او تر و کالون منعث متزلزل شده بود استوار نمود بعد هادا خل ذمراه قدسین گردیده و عیداً در ۱۳۹۱- ۱۵۵۶^(۴)

College de St Paul^(۲)

Tavernier^(۳)- از سیاحان فرانسه است که ترکیه و ایران و هندوستان را سیاحت نموده است ۱۶۰۵- ۱۶۸۹

مردمان محترمی را ملاقات کردم که در سال بیش از دوهزار کوروں عایدی داشتند و در مسافت دوم همان اشخاص شب‌ها بمنزل من می‌آمدند که در خواست دستگیری نمایند بدون اینکه ذره از کبر و غرور ذاتی خود دست بردارند، هموطن تاورینه تو نو^(۱) (۱) صریحتر می‌گوید آنچه که مینویسد هبیج یک از مذل باندازه پرتفالی‌ها قبل از آنکه تجارتشان در انراقدامات هلندیها از بین بروند متمول نبودند اما خود پسندی آنها باعث تضرر آنها گردید اگر آنها خود پسندی را کنار گذاشتند قدری بیشتر از هلندیها ترسیده و احتیاط کار خود را نگاه میداشتند حالا دروضعی بودند که میتوانستند بر آنها چیزی هشده و بستکلیف خود آشنا سازند.

در گوا یک مرض موجب مرض دیگر گردید باین ترتیب برای اینکه وجود لازمه برای مقابله با هلندیها بدست بیاید نایب السلطنه وقت پدر و دوئلوا^(۲) مشاغل و مناصب دولتی را بحراج گذاشت هر کس بیشتر بول میداد شغل بهتر را در دست می‌گرفت اگرچه این حراج که در حقیقت یک رشوه قانونی و دفعی بود مبلغی وجه نقد برای خزانه مستعمره عاید نموده و مقصود اصلی که عبارت از راندن هلندیها باشد از آن بدست نیامد

بمبائی - قوت و سطوت هلندیها همچنان در فزونی بود بلکه چندین برابر گردید بطوریکه اسباب تحریر پرتفالی‌ها شده و دست و پای خود را بکلی گم کردند، ضربه دیگری که بر پیکر نفوذ پرتفالیها در هند وارد گردید همانا از دست رفتن بندر بمبائی یودکه در سال ۱۶۶۵ بوجب قرارداد ازدواج

(۱)- Thevenot از سیاحان و فضلا فرانسه است ۱۶۹۲- ۱۶۲۰ برادر زاده وی هم بهمن نام از جمله سیاحان است که در آسیا مسافرت نموده است گویند که قهقهه را اوی اول دفعه بفرانسه آورده است (۱۶۶۷- ۱۶۲۳)

(۲)- Pedro do jilva

ماین شارل (۱) پادشاه انگلیس و شاهزاده خانم بر تغال بدولت انگلیس منتقل گردید نایب‌السلطنه آنوقت گواکه شخصی بنام آنتونیو دوملو کاسترو (۲) بود حاضر نمیشد که باسانی از بمبائی دست بردارد از علایم ایستادگی وی در مقابل اوامر ما فوق خود مکاتبی است که ماین وی پادشاه بر تغال رد و بدل شده است، در یکی از عرضهای خود که سعی میکند عندری برای اعتنا نکردن با امر شاهانه دایر بتسليم بمبائی به سفیر انگلیس یاورد نایب‌السلطنه مزبور بمبائی را چنین وصف میکند «بهترین بندریست که اهل‌حضرت در هندوستان مالک هستند لیسبون هم با آن قابل مقایسه نیست»

آزادی‌مذهبی در سال ۱۷۵۵ حکومت قانون منم بنای معابد در فتوح قدیمه را (۳) که در ۱۵۴۰ وضع شده بود نسخ کرد، در فتوح جدیده (۴) که این قانون وضع نشده بود آزادی‌مذاهب اعلام گردید، فتوحات قدیمه مرکب هستند از ده جزیره نابعه به گوا و ایالت بارdez (۵) و ناحیه تیراکل (۶) و ایالت سالست (۷) و جزیره آنجدیوا (۸) که لفاظله بعداز تسخیر گوا توسط البوکرک فتح و به مالکیت بر تغال در آورده شده‌اند و از این‌رو مسیحیت پیش از چهارصد سال است که آن نواحی را بزیر سلطنه خود گرفته و در آنجا ریشه دوانیده است، دو این قسمت

-۱ Charles شارل دویم پسر شارل اول است که بعد از برچیده شدن بساط جمهوریت بانگلستان دعوت و بنخت سلطنت نشانده شد و بجهت تمایلات فرانسوی خود مشهور بود و به‌مان جهت انگلیس‌ها از وی مکدر شدند ۱۶۸۵ - ۱۶۳۰.

- ۲- Antonio de mello e Castro
- ۳- Velhas conquistas
- ۴- Novas conquistas
- ۵- Bardez
- ۶- Tiracol
- ۷- Saleete
- ۸- Anjediva

مانند تمام ممالک کاتولیکی مذهب اروپا کلیساهای هر شهری مترین عمارت آن شهر میباشند و این شهرها با این وضع یک منظرة غیرآسیائی به تمام نواحی فتوحات قدیمه میبخشد این کلیساها کاتولیکی با معباد مجلل هندوها واقع در نهایالت نتوح جدید تفاوت واضحی دارند و چون این نواحی بعداز نیمه دوم قرن هیجدهم به تصرف دولت پرتغال در آمده است یعنی دویست و پنجاه سال بعداز تسخیر گوا و فتوح قدیمه لذا فتوح جدیده بسیاری از خواص و مظاهر اصل هندی خود را محفوظ داشته است.

جنگهای ناپلیون در انتای جنگهای ناپلیونی (۱) یک دسته از لشکریان انگلیس در شهر گوا به ساخلو گذاشته شد «بالبراز همه گونه رسوم مهمان نوازی و صمیمت و احترام از صرف چنان حکمران و فرمانده لشکر» هم عین عبارت نامه ایست که ولسلی (۲) فرمانفرمای هندوستان انگلیس به کمیته سری هیئت مدیره کمپانی (۳) هند شرقی نوشته است، «وابای امدادی انگلیس تا ۱۸۱۵ که عهدنامه صلح منعقد شد باقامت در گوا ادامه میداد در آن تاریخ است که لشکریان انگلیس از مستقره پرتغال بیرون رفتند.

در سال ۱۸۸۱ عملیات وسیع و دامنه داری در مورمو گاو (۴) اصلاحات جدید بمنظور اصلاح و تعمیر بندرگاه آنجا که بتواند کشتی های بزرگ اقیانوس پیمارا جا بگیرد، شروع گردید این عملیات اصلاحی در بندرگاه

۱- مراد از جنگهای است که انگلیسیها برای برانداختن ناپلیون در مدت ۱۶ سال آن اشتغال داشتند و با سقوط و تبعید ناپلیون و صلح وین خاتمه پذیرفت

۲- Wellesley که در اوبل جنگهای ناپلیونی فرمانفرمای هندوستان بود وی برادر ارشد ولنگتون فاقعه معرف و اول لو است

۳- چونکه آنوقتها اداره حکومت هندوستان به کمپانی هند شرقی محول بود

۴- Mormugao

مقارن بوده بالمتداول دادن خط آهن هند غربی پرتعال و متصل شدن ایستگاه کاتسل رک (۱) به شهر مورمو گا او این اقدام اخیر مخصوصاً خیلی پرفایده بوده و تابعی نیکو بخشیده است، هفتاد میل راه آهن هم توسط کمپانی مدراس ساخته شده بود و مقدار معنابهی مال التجاره بالین خط بطرف ساحل حمل میشد.

در نزدیکی ایستگاه واسکودو گاما کمپانی برمه و کمپانی نفت نیویورک انبارهای متعددی برای ذخیره نمودن نفت درست کرده اند یک عدد از شرکت های کشتی رانی انگلیس برای خود نمایندگی در مورمو گا او تعیین نموده اند.

مهندس و مدیر راه آهن ناحیه هم در مورمو گما او اقامت میکند که غالباً وظیفه کوൺسلگری انگلستان را هم وی ایفاء میکند.

بعثت بدی آب و هوای گوا مرکز حکومت از سال ۱۸۶۵ باينظرف به پانزیم (۲) منتقل شد و از این ز شهر مرکز تجارت و صنعت و تعلیم و تربیت گردیده است و اتفاقاً دارای دانشگاه بسیار معتبری است و در آن طب تدریس میشود، از طرف دیگر مار گما او (۳) مرکز ایالت سالست وجود یک مریضخانه بسیار نیکوئی افتخار میکند که میتواند اسباب سر بلندی هر یکی از شهرهای بزرگ اروپا واقع شود این موسسه عالی در این اوخر باهمکاری و مساعدتهای مالی خصوصی وغیر دولتی برپا شده و باهمه گونه وسائل و لوازم جدید بهداشتی مجهز است.

۱- castle Rock

۲- Panjim

۳- Margao

وقاضا

از عموم انشمندان داخلی و خارجی انتظار داریم
که با فرستادن مقالات علمی و ادبی برای درج در مجله
باماهمکاری فرمایند